

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Komunikace sluchově postižených v rámci vzdělávacího procesu

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Veber

Autor práce: Hana Trmalová
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Ročník: 3

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

15. června 2009

.....

**Chtěla bych poděkovat Mgr. Tomášovi Veberovi za jeho podnětné návrhy,
rady a připomínky, velkou ochotu a vstřícný přístup.**

Obsah:

Teoretická část

ÚVOD	6
1 Surdopedie	8
1.1 Dělení sluchových postižení.....	9
1.2 Příčiny sluchového postižení.....	11
1.3 Diagnostika sluchových vad.....	12
1.4 Činnost sluchového ústrojí.....	13
2 Péče o sluchově postižené	14
2.1 Péče v raném a předškolním věku.....	14
2.2 Péče ve školním věku.....	15
2.3 Komplexní péče pro sluchově postižené.....	15
3 Sluchová léčba a protetika	17
3.1 Léčba.....	17
3.2 Protetika.....	17
3.3 Rehabilitace.....	18
4 Integrace sluchově postižených	19
5 Komunikace sluchově postižených	20
5.1 Orální metoda.....	20
5.2 Odezírání.....	21
5.3 Psaná podoba jazyka.....	21
5.4 Vizualně pohybové komunikační systémy.....	22
5.5 Simultánní komunikace.....	23
5.6 Bilingvální komunikace.....	23
5.7 Totální komunikace.....	23
6 Vzdělávání sluchově postižených	24

Praktická část

7 Cíl šetření	26
8 Metody a techniky výzkumu	28

9	Analýza šetření.....	29
10	Výsledky šetření	31
11	Pozorování	44
12	Interpretace výsledků výzkumu	45
13	Verifikace hypotéz	47
	Závěr.....	49
	Seznam odborné literatury:	50
	Abstrakt	52
	Abstract.....	53

Přílohová část

ÚVOD

Z ticha člověk přichází do světa plného zvuků. Těch nejkrásnějších melodií, které v nás probouzí pocity nostalgie a úžasu nad hrou tónů, přes malebné zvuky slov vyjadřující lásku a naději až k těm, při kterých nám hrůzou běhá mráz po zádech. Zvuky zbraní a křiku obětí. Stejně tak jako vůně i některé zvuky nás provází po celý život. Tím mám na mysli všechny, kteří jsme přišli na svět bez postižení sluchu. Někteří lidé přicházejí pouze z ticha mateřského lůna do světa bez zvuků. Lidé se sluchovým postižením vidí stejný svět jako my, přesto jeho vnímání je odlišné tím, že se odehrává za hradbou slyšitelnosti.

Ve své praxi jsem se setkala s malým neslyšícím chlapcem. Byl to pětiletý Cyril, který se na svět díval obrovskými modrými očima. Jako by jeho sluchový handicap chtěla příroda vynahradit zrakem, který pronikal do všeho a každého kolem něj. Bylo to tak šťastné dítě... A proč také ne? To jen my dospělí s našimi hranicemi normality dáváme všem za touto pomyslnou čarou pocit, že jsou jiní, a tím i handicapovaní. Cyril sám to tak zatím nevnímal, žil si ve svém světě a každého, kdo byl jen trochu ochotný být tam s ním, v něm s radostí uvítal. Dle nás jsou neslyšící lidé ochuzeni o krásu zvuků, ale nejsou na druhé straně chráněni před těmi, na které bychom jako lidstvo chtěli všichni zapomenout?

Před rokem 1989 byli dospělí a děti s postižením stavěni na okraj společnosti, zavírání do ústavů a raději se o nich moc nemluvilo. Proto se nemůžeme divit, že se v dnešní době stále setkáváme s ignorací více než s integrací.

Tato absolventská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část obsahuje šest stěžejních kapitol a je podložena odbornou literaturou. V první kapitole nejvíce čerpám ze *Surdopedie* od Strnadové¹, která mi pomohla nastínit problematiku celé surdopedie. V druhé kapitole se zabývám komplexní péčí o sluchově postižené, přičemž nejvíce vycházím z Bulové a její knihy *Komunikace sluchově postižených*². Třetí kapitola této práce se zabývá

¹ Strnadová V. *Úvod do surdopedie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-564-8.

² Bulová, A. *Uvedení do surdopedie*. In Pipeková J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. [Sborník]. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.

sluchovou léčbou a protetikou, která je sluchově postiženým jedincům v naší společnosti poskytována a čerpám z knihy *Technická příručka pro sluchově postižené*³. Čtvrtá, stěžejní kapitola této práce se zabývá integrací sluchově postižených jedinců do společnosti. V rámci této kapitoly vycházím z poznatků Jiří Langer⁴. Pátá kapitola je zaměřena na komunikaci sluchově postižených jedinců mezi sebou, učiteli, ale i širším okolím. Tuto kapitolu opírám o informace z knihy *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižený*⁵, která se zabývá komunikačními možnostmi těžce sluchově postižených jedinců ve společnosti. Poslední kapitola této teoretické části je věnována vzdělávání takto postižených jedinců, v rámci jejich vzdělávacího procesu, tato kapitola vychází z knihy *Surdopedie*⁶. Všechny kapitoly jsou podloženy a rozšířeny o další odbornou literaturu, jejíž seznam je uveden na konci této práce.

V praktické části této práce se zabývám výzkumem vzdělávacího procesu sluchově postižených dětí. Mým cílem je zjistit, jak tyto děti komunikují při vyučování mezi sebou a s učiteli a podle jakých osnov probíhá jejich výuka. Pro výzkum je užitá metoda terénního výzkumu, která je prováděna v přirozeném prostředí respondentů, a jako technika sběru dat byl vyhotoven dotazník pro učitele zkoumaného zařízení.

V této absolventské práci jsem se, za pomoci odborné literatury, snažila problematiku sluchově postižených jedinců nejen stručně popsat, ale také poukázat na možnosti pomoci, které jsou dnes rodinám dětí s tímto handicapem dostupné. Neaspirovala jsem svým šetřením k odhalení nových převratných zjištění, nicméně jsem se pokusila poctivě zmapovat dostupné zdroje, které mi pomohly ještě více nahlédnout do dané problematiky.

³ Hrubý J., Pícka J., Sedlák S., *Technická příručka pro sluchově postižené*. Praha: Horizont, 1987. ISBN 40-072-87.

⁴ LANGER, J. Praktické aspekty integrace sluchově postižených dětí. Ústav speciálně pedagogických studií. Posl. aktualizace 27.5.2009 [cit. 2009-15-1904]. Dostupné na internetu: <http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/langer/>

⁵ Krahulcová-Žatková, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-239-7.

⁶ Pulda, M. *Surdopedie*. Olomouc: Univerzita palackého, pedagogická fakulta, 1992. ISBN 80-7067-190-4.

1 Surdopedie

Surdopedie je speciálně pedagogickou disciplínou zabývající se výchovou, vzděláváním, rozvojem jedince se sluchovým postižením a snahou o jeho plné začlenění do společnosti. Surdopedie se stala samostatnou disciplínou teprve roku 1983, kdy se oddělila od logopedie.⁷

Cílem surdopedie je zjišťovat a analyzovat poznatky o optimálních podmínkách, obsahu, metodách, prostředcích a formách pedagogické práce s jedinci, jejichž sluchové postižení je natolik závažné, že se nemohou vzdělávat v podmínkách běžné školy.⁸

Pojem sluchové postižení

Sluchové poruchy mohou být dočasného nebo trvalého charakteru.

Dočasné poruchy nazýváme sluchovým postižením a mohou být odstranitelné. Vznikají například v průběhu akutních zánětlivých onemocnění horních cest dýchacích, středoušních dutin či souvisejících dutin nebo vlivem mechanických příčin. Po odstranění příčin se stav sluchu upraví.

Sluchových postižení můžeme také rozdělit na postižení periferní a centrální.

Centrální postižení vzniká tehdy, je-li sluchový orgán funkční při normálním sluchovém prahu, ale vjemy nejsou již dále zpracovány v podkorových a korových jádrech mozku. Takto postižený jedinec slyší zvuky i bez sluchadla, ale nerozpozná sluchem význam slyšených slov.

Periferní postižení sluchu vznikají na organickém základě ve středním i vnitřním uchu, přičemž korová jádra v mozku nejsou organicky postižena – tuto sníženou schopnost vnímat zvuk nazýváme nedoslýchavost.⁹

⁷ *Surdopedie*, [online]. poslední aktualizace 13. 2. 2007, [cit. 15. března 2009]. Dostupné na WWW:< <http://cs.wikipedia.org/wiki/Surdopedie>>.

⁸ Strnadová, V. *Úvod...*, s. 7.

⁹ Tamtéž

1.1 Dělení sluchových postižení

Sluchové poruchy z hlediska doby vzniku

Do této kategorie spadají zejména poruchu genetické povahy (dědičnost), nebo poruchy získané v prenatálním období (závažná choroba matky v těhotenství), perinatálním období (složitý porod) a postnatálním období (meningitida, encefalitida, atd.). Doba vzniku sluchové poruchy v prelingválním období, tedy před rozvojem řeči, je z hlediska dalších následků nejzávažnější. Důsledkem takto vzniklých vad je omezení nebo znemožnění přirozeného rozvoje řeči.

Sluchové vady vzniklé poslingválně bývají nejčastěji důsledkem prodělaných infekčních chorob a onemocnění mozku, po úrazech nebo na základě degenerativních změn ve stáří. Takto vzniklé poruchy nemají již tak zásadní vliv na řečový rozvoj, ale důsledkem může být intenzivní pocit ztráty kvality života a adaptace na psychické úrovni.¹⁰

Sluchové poruchy podle hloubky

Z foniatrického hlediska se sluchové vady rozdělují do kategorií podle hloubky sluchové poruchy, která je měřena tónovým audiometrem a vyjádřena audiogramem.¹¹

Označení sluchových poruch dle World Health Organization:

Stupeň 0 – žádná porucha

S tímto stupněm nejsou spojeny žádné sluchové poruchy nebo jen velmi lehké problémy se sluchem. International Organization for Standardization (dále jen ISO) hodnota 25 dB – lepší ucho. Schopnost slyšet šepot.

Stupeň 1 – lehká porucha

U tohoto stupně je schopnost slyšet a opakovat slova, která jsou mluvena normálním hlasem z 1 metru. ISO hodnota 26-40 dB.

¹⁰ Šedivá, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima, spol. s r. o. 2006, s. 6. ISBN 80-7216-232-2.

¹¹ Tamtéž

Stupeň 2 – střední porucha

Schopnost slyšet a opakovat slova, která jsou mluvena hlasitou řečí z 1 metru. ISO hodnota 41-60 dB.

Stupeň 3 – těžká porucha

Schopnost slyšet a porozumět hlasu, který je křičen. ISO hodnota 61-80.

Stupeň 4 velmi těžká porucha, včetně hluchoty

Neschopnost slyšet a porozumět hlasu, který je křičen. ISO hodnota 81- dB a větší ¹²

Sluchové poruchy z hlediska jejich příčin

Většina sluchových poruch je označována jako poruchy percepční. Vrozené nebo získané degenerativní změny vznikly na vnitřním uchu nebo na sluchovém nervu a jsou obvykle nevratné. Mezi percepční poruchy patří naprostá většina těžkých sluchových poruch. Někteří autoři hovoří o spolupůsobení sluchových poruch centrálních, kdy je postiženo korové centrum sluchu.

Jako převodní nedoslýchavost jsou označovány takové poruchy, při nichž je funkce nitřního ucha a sluchových nervů zachována, avšak poškozena je oblast středního ucha. Příčinou může být vrozená nebo získaná deformace středoušních kůstek nebo bubínku, zúžení zvukovodu, chronické zánětlivé onemocnění středního ucha a podobně. Tyto poruchy je často možné operativně odstranit nebo zlepšit; pokud však operace není úspěšná, zůstává tato středně těžká nebo těžká nedoslýchavost obvykle bez korekce.... ¹³

¹² Šedivá, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*

¹³ Tamtéž

1.2 Příčiny sluchového postižení

Příčin sluchových postižení existuje mnoho a není možno podat úplný výčet. Všeobecně se v odborné literatuře uvádí, že asi v 25 % případů sluchových postižení zůstává jejich skutečná příčina neobjasněna.

Pojmy vrozená a získaná sluchová postižení nejsou vždy přesné. I postižení získané může vzniknout již před narozením dítěte, a na druhé straně se některá dědičná sluchová postižení mohou projevit kdykoli po narození, ačkoliv jde o vlivy geneticky podmíněné. Přesto ale můžeme dělit příčiny sluchového postižení na endogenní a exogenní¹⁴

Příčiny endogenní

Tyto příčiny existují již před početím dítěte v genetickém kódu alespoň jednoho z rodičů. Dědičně podmíněných rizikových faktorů pro vznik poruch sluchových funkcí existuje mnoho typů a někteří zahraniční autoři jich uvádějí více než devadesát typů¹⁵.

Příčiny exogenní

V působení exogenních vlivů může mít u jedince vliv na vznik sluchového postižení ve kterékoliv fázi vývoje již od početí a uhnízdění vajíčka v děloze.

Podle fáze vývoje rozlišujeme období prenatalní, perinatální a postnatální.

Prenatální je nejcitlivějším obdobím pro anatomický vývoj části sluchového ústrojí, toto období trvá do dvanácti týdnů těhotenství a každý nepříznivý vliv může podmínit vznik vývojové poruchy.

V perinatálním období může dojít k přerušení dodávky kyslíku, zvláště je-li dítě nedonošené. Mezi rizikové vlivy patří i negativní Rh faktor matky.

V postnatálním období se obvykle jedná o mechanické poškození tkáně sluchového analyzátoru. např. po úrazech.¹⁶

¹⁴ Strnadová, V. *Úvod...*

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

1.3 Diagnostika sluchových vad

Vyšetření sluchu

Vyšetření sluchu provádí dva odborníci na sluch – audiolog a ušní lékař.

Audiolog – je nelékařsky ale odborně vzdělaný člověk, který provádí vyšetření sluchu, zná typy vad sluchu a jejich zvládnání.

Ušní lékař (otolog, otorinolaryngolog) – lékař specializovaný na diagnózu a léčbu onemocnění ucha. Otolog vychází ze zjištění audiologa, ale může provádět své vlastní audiogramy.

Dále může vyšetřit sluch foniatr a logoped.¹⁷

Audiologie

Vyšetřováním a poruchami sluchu se zabývá lékařský obor zvaný audiologie.

Existují sluchové zkoušky pomocí zvukových podnětů, jako jsou tleskání, apod. Vyšetření se provádí tím způsobem, že se dítě otočí zády k vyšetřujícímu a reaguje na zvukové podněty zdvihnutím ruky po dobu, kdy zvuk slyší.

Zkoušky pomocí řeči se provádí na každé ucho zvlášť. Dítě se k vyšetřujícímu postaví bokem a zakryje se mu to ucho, které není vyšetřované.

Zkouška šeptem, kdy se při vyšetření používají slova s hlubokými hláskami. Dítě se přibližuje k vyšetřujícímu až do vzdálenosti, kdy slovo uslyší.

Zkouška hlasitou řečí se provádí stejně jako zkouška šeptem.¹⁸

Audiogram

Výsledky vyšetření se zakreslují na audiogram, což je graf s čísly, která označují výšky tónů v hercech na vodorovné ose a intenzitu zvuku v decibelech na svislé ose. Na audiogramu se dělají pro vzdušné vedení značky ve tvaru červeného kroužku pro pravé ucho a modrého křížku pro levé ucho. Symboly se na audiogramu většinou spojují čarou, aby byl výsledek srozumitelnější.¹⁹

¹⁷ Freeman R. D., Carbin C. F., Boese R. J. *Tvé dítě neslyší? Průvodce pro všechny, kteří pečují o neslyšící děti*. Austin: Pro-ed, 1981. ISBN 80-8546-775-5.

¹⁸ Vašek, Š. *Špeciálno pedagogická diagnostika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. ISBN 80-08-02056-3.

¹⁹ Tamtéž

1.4 Činnost sluchového ústrojí

Lidské ucho je složitý orgán, který má za úkol přijímat zvukové signály. Samotné ucho k procesu slyšení ale nestačí, musí být spojeno se sluchovým centrem v mozku. Sluchový orgán je složen z vlastního ucha, mozkového centra sluchu a spojovacích drah. Ke správné funkci sluchu je nutné, aby všechny tyto části byly funkční a nepoškozené. Cílem sluchového ústrojí je slyšet zvuky a rozpoznat je.²⁰

Aby člověk mohl slyšet, musí zvuk projít třemi částmi jeho ucha, což jsou vnější, střední a vnitřní ucho. Vnější ucho zachytí zvukovou vlnu a vede ji do zvukovodu. Na konci zvukovodu je elastická blanka, která se po dopadu zvukového vlnění rozkmitá a přemění zvukové vlny na vlny mechanické. Kmity bubínku působí na středoušní kůstky, které se postupně rozechvějí, a třmínek předává kmity do ucha vnitřního. Dutina středního ucha je spojena s nosohltanem, který může vyrovnávat tlak v bubínku. Ve středním uchu se mechanické kmity mění na elektromechanické impulsy, které se dále šíří sluchovým nervem. Vnitřní ucho se nazývá podle svého tvaru hlemýžď. Je to stočený kanálek vyplněný zvláštní tekutinou.²¹

Vlnění vzduchu ve slyšitelné oblasti způsobuje průhyb tzv. bazilární membrány uložené podélně uvnitř hlemýžďe. Na membráně je uloženo vlastní zařízení, měnící mechanické kmity na elektrochemické podněty ve sluchovém nervu, kterému se říká Cortiho orgán.²²

²⁰ Pulda, M., Lejska, M. *Jak žít se sluchovou vadou*. Brno: IDVPZ, 1996. ISBN 80-7013-226-4.

²¹ Hrubý J., Pícka J., Sedlák S. *Technická příručka...*

²² Tamtéž, s. 20

2 Péče o sluchově postižené

Postižením dítěte je nepřímo postižená celá rodina. Všichni členové se musí přizpůsobit speciálnímu životnímu režimu postiženého a jeho potřebám. Tyto potřeby znamenají podstatnou změnu všech členů domácnosti, jako např.: speciální denní režim, shánění technických pomůcek. Dítě vyžaduje také zvýšenou péči, což může vést k žárlení ostatních sourozenců.²³

Na péči o sluchově postižené spolupracují zejména lékaři a speciální pedagogové, surdopédové. Lékaři zajišťují depistáž, léčení a prevenci sluchových vad, přidělování sluchadel atd. Vytvářejí podmínky pro práci surdopédů, kteří zajišťují prevenci, zmírňování a odstraňování důsledků sluchových vad. Všechny školy pro děti s vadami sluchu spolupracují s příslušnými foniatrickými a audiologickými pracovišti. Tato pracoviště zajišťují pravidelné vyšetření sluchu dětí. Na péči se dále podílejí psychologové, kteří provedenými vyšetřeními mohou upozornit na individuální psychické zvláštnosti. V případě narušeného rodinného prostředí spolupracují i se sociálními pracovníky orgánů péče o dítě. Péče o sluchově postižené má tedy interdisciplinární charakter a vyžaduje týmovou spolupráci různých odborníků.²⁴

2.1 Péče v raném a předškolním věku

Pro rozvoj řeči v raném věku je důležité s rozvojem začít co nejdříve a udržovat bezporuchovou komunikaci mezi dítětem a jeho okolím. K tomu je třeba užívat neverbální komunikaci a současně zřetelně mluvit, i znakovou řeč. Malé neslyšící dítě má také vrozené předpoklady pro rozvoj slovní řeči. Proto je při komunikaci nutné upoutávat pozornost dítěte na všechny složky slovní řeči, které dítě vnímá a tím překonávat sluchové problémy, které zamezují přirozenému rozvoji slovní řeči.²⁵

²³ Strnadová, V. *Úvod...*

²⁴ Pulda M. *Surdopedie.*

²⁵ Tamtéž

Předškolní výchova může představovat pokračování programu časného zásahu nebo může být prvním rehabilitačním programem, se kterým se dítě i jeho rodina setkává. Tento program trvá obvykle 2 – 4 hodiny.

Příprava na vstup do základní školy je úkolem tzv. starších oddělení. Zařazujeme sem přiměřené a postupné přivykání dětí na soustavnější práci a delší soustředění pozornosti.

V ČR existují mnohé typy škol pro děti trpícími poruchami sluchu, jako např. mateřská škola pro neslyšící a pro děti se zbytky sluchu či mateřská škola pro nedoslýchavé.²⁶

2.2 Péče ve školním věku

Sluchově postižení děti školního věku se mohou vzdělávat v základních a středních školách pro sluchově postižené. Základní škola plní dva úkoly, obecný a speciální. Speciální úkol tkví u neslyšících ve výuce slovní řeči a u nedoslýchavých v jejím rozvoji tak, aby byla prostředkem funkční komunikace, i prostředkem k učení. Obecným úkolem je poskytnout dětem všeobecné vzdělání v takové míře, aby se mohly dále vzdělávat na středních a vysokých školách pro sluchově postižené i pro slyšící.²⁷

2.3 Komplexní péče pro sluchově postižené

Komplexní péčí se myslí péče zdravotnická, sociálně právní, rodinná a speciálně pedagogická.²⁸

V oblasti zdravotnické péče jde o včasné odhalení sluchové vady a v posledních letech je stále aktuálnější požadavek prohloubení depistáže

²⁶ Pulda M. *Surdopedie*.

²⁷ Tamtéž

²⁸ Bulová A., *Komunikace...*

už od novorozeneckého věku. Systém depistáže zahrnuje screeningové vyšetření sluchu u všech dětí ve věku 7 – 9 měsíců, 3. a 5. rokem a ve školním věku v rámci preventivních zdravotních prohlídek u dětí. Vyšetření provádějí obvodní lékaři.²⁹

Oblast sociální péče se zabývá řešením otázek spojených s přiznáváním různých sociálních dávek a příspěvků. Péče se zaměřuje na uspokojování hmotných potřeb i na právní postavení sluchově postižených dětí a rodičů.³⁰

Rodinná péče je nejosvědčenější výchovnou formou malého dítěte. Hlavní roli hraje matka. Rodina spolupracuje s odborníky zpočátku osobně, ambulantní formou, formou dopisování nebo navštěvováním kurzů rané výchovy. Rodiče dostávají rady pedagogické, lékařské a sociální. Jsou jim poskytovány technické rady o používání sluchadel a jiných didaktických přístrojů. Také jsou uskutečňovány různé pobyty rodičů se sluchově postiženými dětmi.³¹

Posledním typem je péče speciálně pedagogické, jejímž cílem je zařadit postižené dítě do běžného života při změněných nebo zmenšených podmínkách. Pokud není možné odstranit prvotní vadu, snaží se speciálně pedagogická péče zabránit vzniku druhotných vad nebo je alespoň zmírnit.

Pomocí speciálně pedagogických center, která jsou součástí mateřských a základních škol pro sluchově postižené, se školství podílí na včasné diagnostice. Tato centra se začala stavět od roku 1991 při všech speciálních školách a zajišťují diagnostickou, poradenskou, psychoterapeutickou, rehabilitační a metodickou činnost pro zdravotně postižené děti a mládež a jejich rodiče. Hlavním úkolem je aktivní pomoc rodině se sluchově postiženým dítětem a speciálně pedagogická práce se školními dětmi a mládeží, které jsou integrované do škol běžného typu.³²

Je zde poskytována i speciálně pedagogická diagnostika, která je kromě běžného vyšetření zaměřena přímo na postižení jedince a speciálními postupy zajišťuje druh, typ, stupeň, etiologii a věk v době vzniku postižení. Podle těchto výsledků je pak možné odhadnout prognózu a další způsob komplexní péče.³³

²⁹ Bulová A., *Komunikace...*, s. 88

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž

³² Tamtéž

³³ Strnadová, V. *Úvod...*

3 Sluchová léčba a protetika

3.1 Léčba

Pro percepční vadu sluchu zatím neexistuje žádná léčba a to z toho důvodu, že nervová zakončení uvnitř vnitřního ucha a sluchový nerv jsou tak nesmírně složité, že jakákoliv chirurgická technika by musela zajistit tisíce operačních zásahů, což v této době ještě není možné.

V případě smíšených vad sluchu se u malých dětí běžně setkáváme s onemocněními středního ucha, která často způsobují léčitelnou převodní poruchu sluchu. Protože středoušní onemocnění jsou většinou léčitelná, lékaři se mohou pokoušet o celkové vyléčení středoušní choroby či o podstatné zlepšení celkové schopnosti slyšet.³⁴

3.2 Protetika

Sluchadla

Co je sluchadlo? Sluchadlo je miniaturní zesilovač zvuku. Slabé zvuky z okolí dopadají na mikrofon sluchadla, ve kterém se mění na elektrický proud. Proud je zesilovačem značně zesílen, upraven podle individuální sluchové vady a přiveden do sluchátka (miniaturního reproduktoru). Ve sluchátku se elektrický proud mění na zvukové vlny. Vzniká tak velmi silný zvuk, který je přiváděn přímo do zvukovodu ucha.³⁵

Všechna sluchadla mají společné prvky: mikrofon, zesilovač, reproduktor (sluchátko), zdroj (baterie, akumulátor) a regulátor hlasitosti nebo zesílení. Některá sluchadla mají i tónové korekce, telefonní přijímač a jiné doplňky.

Účelem sluchadla je využít zbytky sluchu tak, aby tomu, co dotyčný slyší, také rozuměl.³⁶

³⁴ Freeman R. D., Carbin C. F., Boese R. J. *Tvé dítě neslyší?...*

³⁵ Hrubý J., Pícka J., Sedlák S. *Technická příručka pro sluchově postižené*, s. 31.

³⁶ Freeman R. D., Carbin C. F., Boese R. J. *Tvé dítě neslyší?...*

Tvarovky do uší (ušní vložky)

Tvarovky do uší přidržují sluchátko nebo zvukovodní hadičku v uchu a zabraňují, aby zesílený zvuk unikal ven z ucha. Existuje několik druhů tvarovek a všechny jsou vyráběny z tvrdé nebo polotvrdé zdravotně nezávadné hmoty.³⁷

Kochleární implantát

Kochleární implantát je elektronická funkční smyslová náhrada, která zprostředkuje sluchové vjemy neslyšícím jedincům přímou elektronickou stimulací sluchového nervu uvnitř hlemýždě vnitřního ucha.³⁸

Implantát převádí zvuk na digitální signály, které jsou vysílány sluchovým nervem do mozku, kde jsou rozpracovány jako zvuky. Zvuk je přijímán mikrofonom v horní části řečového procesoru. Tam se zvuk zpracovává dozakódovaných signálů, které jsou vedeny do vysílací cívky. Vysílací cívka vysílá signály přes kůži do implantátu, kde jsou převedeny na elektrické impulsy. Impulsy jsou poslány do svazku elektrod v hlemýždě, kde stimulují vlákna sluchového nervu. Sluchový nerv vede výslednou informaci do vyšších sluchových drah a dále do mozku, který je rozeznává jako zvuk.³⁹

3.3 Rehabilitace

Důsledná rehabilitace je nezbytným předpokladem pro dobré využití kochleárního implantátu. Pacienti, kteří ztratili sluch po osvojení řeči a jazyka, mají rehabilitace jednodušší a kratší. U těch, trvá rehabilitace několik let.

Po zapojení procesoru slyší člověk nejprve různé zvuky - slabé, hluboké, vysoké a učí se je rozlišovat a poznávat a postupně se učí rozlišovat známá slova.⁴⁰

³⁷ Hrubý J., Picka J., Sedlák S. *Technická příručka ...*

³⁸ Implantát [on-line], 2003. [cit. 2009-15-04]. Dostupné na Internetu: <http://www.kochlear.unas.cz/html/implant.html>

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Tamtéž

4 Integrace sluchově postižených

V souladu se současnými speciálně pedagogickými trendy a změnami paradigmat speciálně pedagogické péči o děti se specifickými vzdělávacími a výchovnými potřebami, dochází rovněž u dětí se sluchovým postižením ke snahám tyto děti integrovat. Speciální pedagogika prochází v posledních letech velmi progresivním vývojem, jehož nedílnou součástí je i proces integrace. Asi nejvýznamnějším faktorem při integraci sluchově postižených dětí je stupeň postižení. Nejúspěšnější integraci můžeme samozřejmě obecně předpokládat u dítěte nedoslýchavého, nejproblematictější bude u dítěte zcela neslyšícího.

Integrace sluchově postižených dětí je samozřejmě možná a žádoucí. Je ovšem nutné rozhodovat o případné integraci, např. do mateřských či základních škol, přísně individuálně a za spolupráce všech zainteresovaných složek (dítěte, rodičů, pedagogů, speciálních pedagogů, psychologů, lékařů atd.), a je třeba vždy velmi zodpovědně uvážit, zda se integrace pro dítě jeví jako lepší varianta, než docházka do speciální školy pro sluchově postižené. Naproti tomu děti nedoslýchavé, popř. s velkými zbytky sluchu za dodržení zmiňovaných zásad a podmínek, integrovat lze velmi úspěšně.⁴¹

Zájmy neslyšících a nedoslýchavých dětí pomáhá hájit Federace rodičů a přátel sluchově postižených (FRPSP).

Pro lidi, kteří neumějí s neslyšícími komunikovat a chtěli by se to naučit, vznikl projekt MOST, který pomáhá překonávat bariéru mezi slyšícími a neslyšícími lidmi řadu praktických rad. Například jak mluvit, by mohl sluchově postižený člověk co nejlépe odezírat ze rtů a aby rozuměl, co mu říkáte. Jak máte takového člověka oslovit, kdy je možné použít tužku a papír a jak se naučit alespoň prstovou abecedu.⁴²

⁴¹ LANGER, J. Praktické aspekty integrace sluchově postižených dětí. Ústav speciálně pedagogických studií. Posl. aktualizace 27.5.2009 [cit. 2009-15-1904]. Dostupné na internetu: <<http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/langer/>>

⁴² ECONNECT [on-line], Praha, 2002. Posl. aktualizace 15.5.2002 [cit. 2009-15-05]. Dostupné na Internetu: <<http://www.zpravodajstvi.ecn.cz/?x=90104>>

5 Komunikace sluchově postižených

Při komunikaci jde o vzájemnou výměnu informací. Člověk se potřebuje sdělovat, přijímat informace a zase je vydávat svému okolí, na své sdělení očekává reakce. Toto vzájemné sdělování je důležitou biologickou potřebou člověka.

V řečově komunikačním procesu jsou zapojeny složky:

- *receptivní – vnímání, zprostředkované sluchovým a zrakovým analyzátozem*
- *centrální – zpracovávající informace a zaujmutí stanoviska*
- *expresivní – vysílací neboli produkční část komunikačního systému*

Pokud je některá ze složek komunikačního procesu porušena, dochází ke změně podmínek, kdy se jedinec nemůže bez speciální péče a přiměřených prostředků adekvátně vyvíjet.⁴³

Komunikace neslyšícího se vždy odvíjí podle toho, s kým, kde, kdy, o čem se v danou chvíli mluví. Tato komunikace je vždy motivována nutností domluvy a kdo lépe ovládá neverbální komunikaci než neslyšící? Vždyť pro komunikaci stačí jen pouhý výraz tváře, pozice našeho těla, našich gesta a hned je možné vidět, co si člověk v danou chvíli myslí i beze slov.⁴⁴

5.1 Orální metoda

Orální metoda komunikace je způsob dorozumívání, při kterém se používá mluvený jazyk. Čistá orální metoda odmítá jakékoliv pomocné manuální systémy při výuce řeči. Tato metoda je však pro neslyšící děti velmi náročná. Vhodná je pouze pro nedoslýchavé děti s fonematickým sluchem.⁴⁵

Orální metody v současnosti vycházejí z bohatého smyslového zážitku. Na tento smyslový prožitek navazuje vyslovené slovo, ve kterém je nová hláska. Žáci nové slovo odezírají, vyslovují a píšou. Pořadí slov se určuje na základě artikulační náročnosti.⁴⁶

⁴³ Bulová A. *Komunikace...*, s. 63.

⁴⁴ Strnadová, V. *Úvod...*

⁴⁵ Tamtéž, s. 41

⁴⁶ Krahulcová-Žatková B. *Komplexní...*, s. 25.

5.2 Odezírání

Odezírání je charakterizováno jako dovednost, kterou jedinec vnímá mluvenou řeč zrakem a pochopí obsah sdělení podle pohybu úst, pomocí mimiky obličeje, výrazu očí a gestikulace.⁴⁷

Pomocné metody při odezírání

Metoda čistého odezírání – je postavena na odmítnutí pomoci při odezírání. Také je založena na předpokladu dobré znalosti ústní abecedy, kterou je možné z úst číst. Tato metoda se užívá při nácviku izolovaných slov. Zde se musí vytvořit dobré podmínky pro čisté odezírání, což znamená „zviditelnit“ všechny hlásky.

Metoda odezírání s příležitostnou, částečnou pomocí – k náhradě nedostatků odezírání je zapotřebí alespoň minimální pomoc. Hláskování nového pojmu lze nahradit jeho psanou podobou. Sluchově postižený si tak z psané podoby může doplnit mezery v ústních obrazech. Metoda odezírání se systematickou simultánní pomocí – v počátcích nácviku, v komunikačně obtížných situacích je simultánní doprovod na místě. Ale jeho soustavné využívání vlastně popírá samotné možnosti odezírání. Z hlediska odezírání řeči se tu narušuje přímé propojení mezi věcnou a řečovou představou.⁴⁸

5.3 Psaná podoba jazyka

Naučit se psanou podobu jazyka obnáší naučit se porozumět psanému textu a dokázat vyjádřit svoje myšlenky písemnou formou. Psaná podoba jazyka se od ústní liší svou stavbou a způsobem fungování, je to zvláštní řečová funkce. Při jejím vnímání se dítě nemůže opřít o situaci, mimiku, posunky a gesta jako u mluveného projevu, proto je nutná větší soustředěnost dítěte.⁴⁹

⁴⁷ Janotová N. *Odezírání u sluchově postižených*. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-7216-82-6.

⁴⁸ Krahulcová-Žátková B., *Komplexní ...*, s. 169.

⁴⁹ Tamtéž, s. 175.

Jednoduché symbolické komunikační systémy

Tyto komunikační systémy jsou určeny pro děti nebo dospělé, kteří vůbec nemluví; nejsou schopni zvládnout orální ani vizuálně-motorické formy jazyka, mluvením nevyjadřují to samé, co si myslí; nemohou ukázat, co chtějí říci.

Tyto systémy jsou určeny pro velmi těžká a vícenásobná postižení.⁵⁰

5.4 Vizually pohybové komunikační systémy

Znakový jazyk

Je to souhrn pohybových a mimických, přirozených i konvenčně dohodnutých výrazových prostředků, jejichž podstata spočívá v pohybech a konfiguraci rukou a prstů, mimice obličeje a dalších doplňujících komunikačních formách.

Znakový jazyk je vytvořen ze znaků. Mluvíme o znakové zásobě a znakování tak jako o slovní zásobě a mluvení. Tak jako slovo i znak má své formativní prvky, přičemž slovo se nemusí rovnat znaku. Každý znak má čtyři rozdílné formativní prvky: tvar rukou, polohu rukou, pohyb rukou, orientaci.⁵¹

Znakový jazyk je přirozeným jazykem bez závislosti na mluveném jazyce. V každé zemi existuje jiný znakový systém. Význam znaků je dohodnutý určitou skupinou lidí, proto tentýž znak může na jiném území znamenat něco jiného.⁵²

Znakovaný jazyk

Je to souhrn pohybově-motorických výrazových prostředků a vyjadřovacích způsobů, doprovázených současně národním mluveným jazykem. Používá se zejména ve formálních situacích při překladu a převodu oficiálního textu. Tlumočnický znakový národní jazyk postupně vytváří znaky v souladu s mluveným textem, využívá vlastní znaky neslyšících, mluvení a odezírání mluvené řeči i jiné zpřesňující komunikační prostředky.⁵³

⁵⁰ Krahulcová-Žatková B., *Komplexní ...*, s. 49. Tamtéž

⁵¹ Tamtéž

⁵² Strnadová, V. *Hádej, co říkám aneb odezírání je nejisté umění*. Gong 1998. ISBN 80-903035-0-1.

⁵³ Krahulcová-Žatková B., *Komplexní...*, s. 52.

5.5 Simultánní komunikace

Simultánní komunikace je systém, ve kterém se užívá většinového mluveného jazyka s dalšími doplňujícími komunikačními formami. Těmito formami mohou být znakový český jazyk, prstová abeceda, pomocné artikulační znaky, psaná podoba jazyka, gesta, mimika, pantomima a jejich hlavním úkolem je zpřesnění a zviditelnění výpovědi.⁵⁴

5.6 Bilingvální komunikace

Bilingvální komunikace sluchově postižených spočívá v tom, že se dítě učí nejdříve znakový jazyk. Znalost znakového jazyka umožňuje dobré porozumění v rodině a mezi učitelem a žákem a přispívá tak k výuce mluveného jazyka. V současné době je považována za nejprogresivnější metodu.⁵⁵

5.7 Totální komunikace

Nezná-li dítě slyšících rodičů znakový jazyk a nedovede-li dosud mluvit, pak je nutné k navázání oboustranně srozumitelné komunikace hledat a požívat takové formy, které budou obou stranám dostupné a vyhovující. Zpočátku můžeme s dítětem začít nonverbální formou. Je možno použít i formu znakového jazyka, kdy je jazyk mluvený kódován do znaků a řazen do vět podle gramatických pravidel jazyka mluveného. Všechny tyto komunikační prostředky mohou být kombinovány.

Totální komunikace není žádná metoda, je to spíše filozofický postoj zdůrazňující potřebu komunikace a mezilidského dorozumívání všemi možnými prostředky. Cílem totální komunikace není jen samotná forma sdělování, ale i vzájemné dorozumívání.⁵⁶

⁵⁴Krahulcová-Žátková B., *Komplexní...*

⁵⁵Strnadová, V. *Úvod...*

⁵⁶Tamtéž

6 Vzdělávání sluchově postižených

Při zápisu sluchově postižených dětí do speciální školy musí rodiče předložit výsledek lékařského vyšetření a výsledek z audiogramu. Při jeho hodnocení je zapotřebí si uvědomit rozlišnost lékařského a speciálně pedagogického přístupu ke sluchově postiženému dítěti. Proto se v surdopedii posuzuje vada sluchu a její důsledky z jiných hledisek.

U sluchově postižených dětí se zkoumají zejména komunikační schopnosti, rozvoj slovní řeči, integrace a schopnost učení.⁵⁷

Mateřské školy

Do mateřských škol pro sluchově postižené jsou přijímány děti většinou od tří let. Zde jsou obvykle začátky odborné péče a výuky slovní řeči. Při práci zejména v tzv. mladších odděleních je nutné spolupracovat s rodinou a v internátních školách je nutné udržet a rozvíjet citové vazby mezi dětmi a rodiči. Mateřská škola by měla plnit i funkci diagnostickou, což znamená upřesnění a zařazení dětí do příslušných kategorií sluchových vad ještě před vstupem do základní školy.⁵⁸

Základní školy

Sluchově postižení děti školního věku se mohou vzdělávat v základních a středních školách pro sluchově postižené. Základní škola plní dva úkoly, obecný a speciální. Speciální úkol tkví u neslyšících ve výuce slovní řeči a u nedoslýchavých v jejím rozvoji tak, aby byla prostředkem funkční komunikace, i prostředkem k učení. Obecným úkolem je poskytnout dětem všeobecné vzdělání v takové míře, aby se mohly dále vzdělávat na středních a vysokých školách pro sluchově postižené i pro slyšící.⁵⁹

⁵⁷ Pulda M. *Surdopedie*.

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Tamtéž

Střední školy

Tyto školy nejsou rozděleny na školy pro neslyšící a nedoslýchavé. Proto mají učitelé, ale především žáci značně komplikované podmínky. Rozdělení zde brání počet žáků ve třídě, což je způsobeno nedostatkem financí. V současné době je v celé České republice pouze jedno gymnázium pro sluchově postiženou mládež v Praze. Protože klade na své žáky stejné požadavky jako ostatní školy stejného typu, studují zde především nedoslýchaví žáci. Neslyšící jsou zde jen výjimečně, protože na základních školách pro neslyšící nejsou na toto studium připravováni. Žáci základní školy pro sluchově postižené si mohou vybírat pouze z úzké palety oborů pro sluchově postižené, dá se tedy říci, že jsou v tomto směru diskriminováni.

Většina sluchově postižených dosahuje pouze základního vzdělání nebo se vyučila v různých oborech. Procento absolventů středních škol s maturitou je naproti tomu velmi nízké.⁶⁰

⁶⁰ Pulda M. *Surdopedie*.

7 Cíl šetření

Cílem výzkumu v rámci vzdělávacího procesu sluchově postižených dětí je zjistit, jak tyto děti komunikují při vyučování mezi sebou a s učiteli a dle jakých výukových osnov se učí děti neslyšící i nedoslýchavé.

Stanovení hypotéz

Pro výzkum byly stanoveny 2 hypotézy, které korespondují s cílem výzkumu a vycházejí z informací uvedených v teoretické části této práce.

Hypotéza č. 1 (dále jen H1)

Domnívám se, že se děti nedoslýchavé se vzdělávají podle rozličných učebních osnov než děti neslyšící.

Učební osnovy základní školy pro neslyšící obsahují méně učební látky než podobné osnovy pro slyšící. Tyto osnovy stanovují základní učivo tak, aby bylo neslyšícím dětem co nejpřístupnější.

Nedoslýchaví žáci se vzdělávají podle osnov běžných základních škol. Rozdíl je pouze v tom, že učivo prvních tří ročníků školy je na běžných školách pouze v prvních dvou ročnících.

Školy pro nedoslýchavé neexistují tak dlouho jako školy pro neslyšící. V procesu vývoje tohoto typu škol se vytvářely i speciální metody, které se odlišovaly od metod škol pro neslyšící. Hlavní rozdíl je v tom, že při komunikaci a při výuce využívají především sluchovou cestu. Do škol pro nedoslýchavé se zařazují i děti později ohluchlé.⁶¹

⁶¹ Pulda M., *Surdopedie*, s. 15

Hypotéza č. 2 (dále jen H2)

Domnívám se, že totální komunikace je nejvíce používanou formou komunikace sluchově postižených v rámci vzdělávacího procesu.

Výchozím bodem totální komunikace je právo každého člověka na dorozumění. Filosofie totální komunikace vychází z toho, že lidé spolu chtějí navzájem navazovat kontakty a každý člověk by měl respektovat a uznávat jazyk a způsoby vyjadřování jiných lidí. Jinými se neslyšící a slyšící chtějí navzájem dorozumět nebo chtějí být srozumitelní pro ostatní a snaží se navzájem co nejlépe pochopit. Není možné, aby se jeden zcela podřídil druhému, musí na sebe brát ohled. V praxi to znamená, že partneři v komunikaci použijí všechny dostupné prostředky, aby si rozuměli a byli ostatními pochopeni.⁶²

⁶² Co je totální komunikace? [on-line]. Dostupné na Internetu: <<http://www.gjk.cz/~xkrop01/znakovfka/komunikace.htm>>[cit. 2009-02-05].

8 Metody a techniky výzkumu

Při výzkumu byla zvolena metoda terénního výzkumu, který probíhal v přirozeném prostředí respondentů. Získané informace jsem vyhodnocovala matematicko-statistickou metodou, která je vhodná pro zpracování většího množství dat kvantitativního výzkumu.

Z techniky sběru dat byl použit dotazník, který má oproti jiným technikám několik výhod, mezi které patří získání poměrně velkého množství respondentů, a to, že pro vyplnění dotazníku není nutná přítomnost výzkumníka.

Za nevýhodu lze považovat problém validity získaných odpovědí, protože respondent si je vědom, že je součástí sociálního šetření, nemusí tak odpovídat na otázky zcela pravdivě.

Jako podpůrné metody pro případné potvrzení či vyloučení hypotéz bylo použito pozorování. Tato metoda spočívá ve sledování určité činnosti jedince či skupin, popisu této činnosti a následně pak jejím záznamem.

Dotazník pro učitele

Jedná se o dotazník určený pro učitele na Speciálních školách pro sluchově postižené v Českých Budějovicích.⁶³

Popis terénu a výzkumného vzorku

Výzkum byl proveden na Speciální škole pro sluchově postižené v Českých Budějovicích. Tato škola se zabývá výchovou a vzděláváním převážně nedoslýchavých a neslyšících dětí, ale také dětí, které nejsou sluchově postižené, ale trpí nějakým mentálním postižením.

V rámci své absolventské práce jsem formou dotazníku oslovila celkem 15 zaměstnanců této školy, kteří mi pomohli získat potřebné informace o sluchově postižených dětech.

⁶³ Dotazník je uveden v seznamu příloh

9 Analýza šetření

Dotazník určený pro pedagogy na Speciálních školách pro sluchově postižené v Českých Budějovicích se skládá celkem z 16 otázek. V dotazníku je užito pouze 15 otázek polozavřených a 1 otázky tzv. kartografické = identifikační.

Otázky 2 až 5 se vztahují zejména k hypotéze č. 1, otázky 6 až 16 se vztahují k hypotéze č. 2.

V případě otázek, kde je výběr z odpovědí, je možno uvedení pouze 1 z nabízených odpovědí.

Otázka č. 1 je tzv. faktografická (identifikační) a zjišťuje, kolik má pedagog ve své třídě dětí neslyšících a kolik dětí nedoslýchavých.

Otázka č. 2 zjišťuje, jaké jsou rozdíly v osnovách učiva u žáků nedoslýchavých a u žáků neslyšících. Otázka je otevřená a vztahuje se k H1.

Otázka č. 3 zjišťuje, na kolik vyhovuje obsah učiva žákům nedoslýchavým. Respondent má možnost výběru a – d odpovědí. Tato otázka se vztahuje k H1.

Otázka č. 4 zjišťuje, na kolik vyhovuje či nevyhovuje obsah učiva žákům neslyšícím. Otázka se vztahuje se k H1.

Otázka č. 5 zjišťuje názor respondenta, zda existují rozdíly chápání učiva u žáků nedoslýchavých a u žáků neslyšících. Pokud tyto rozdíly existují, respondent má možnost uvést, v čem spočívají. Tato otázka je uzavřená a vztahuje se také k H1.

Otázka č. 6 zjišťuje, jakou formu komunikace užívají dotazovaní pedagogové ve svém vzdělávacím procesu. Otázka má 4 možnosti odpovědí a odpověď d) zjišťuje konkrétní možnost. Otázka se vztahuje k H2.

Otázka č. 7 se zabývá, na kolik užívané způsoby komunikace vyhovují či nevyhovují. Je to otázka částečně uzavřená, doplněná o podotázku, vztahující se k možnosti odpovědi d). Otázka se vztahuje k H2.

Otázka č. 8 zjišťuje formu komunikace, kterou nejčastěji užívají žáci mezi sebou při vzdělávacím procesu. Otázka má 4 možné varianty odpovědí, přičemž odpověď d) vyžaduje konkrétní příklad, který není uveden v předcházejících možnostech. Otázka se vztahuje k H2.

Otázka č. 9 zjišťuje, jaký způsob komunikace doporučují učitelé rodičům sluchově postižených dětí a proč. Tato otázka je otevřená a vztahuje se k H2.

Otázka č. 10 zjišťuje, jaký druh komunikace se nejrychleji naučí děti nedoslýchavé. V otázce je uvedena možnost 5 různých odpovědí, přičemž odpověď e) vyžaduje konkrétní příklad. Tato otevřená otázka se vztahuje k H2.

Otázka č. 11 se vztahuje k H2 a zjišťuje, jaký druh komunikace se nejrychleji naučí děti neslyšící. V otázce je uvedena možnost 5 různých odpovědí, přičemž odpověď e) vyžaduje konkrétní příklad.

Otázka č. 12 zjišťuje, jaký druh komunikace se nejsnáze naučí žáci nedoslýchaví. V otázce je uvedena možnost 5 různých odpovědí, přičemž odpověď e) vyžaduje konkrétní příklad. Otázka se vztahuje k H2.

Otázka č. 13 zjišťuje, jaký druh komunikace se nejsnáze naučí žáci neslyšící. Otázka se vztahuje k H2 je zde uvedena možnost 5 různých odpovědí, přičemž odpověď e) vyžaduje konkrétní příklad.

Otázka č. 14 zjišťuje, jaký druh komunikace dělá největší problémy žákům nedoslýchavým. Vztahuje se k H2 a jsou zde uvedeny 3 možnosti, přičemž odpověď c) vyžaduje konkrétní příklad.

Otázka č. 15 zjišťuje, jaký druh komunikace dělá největší problémy žákům neslyšícím. V otázce jsou uvedeny 3 varianty odpovědi, přičemž možnost c) vyžaduje konkrétní příklad. Otázka se vztahuje k H2.

Otázka č. 16 zjišťuje, zda dané zařízení spolupracuje s ostatními organizacemi pro sluchově postižené děti, pokud ano, dále je zjišťováno, jakým způsobem nebo v jakých činnostech tato spolupráce probíhá. Tato otázka se vztahuje k H2.

10 Výsledky šetření

Vyhodnocení dotazníku

Hypotéza č. 1 (dále jen H1)

Domnívám se, že se děti nedoslýchavé se vzdělávají podle rozličných učebních osnov než děti neslyšící.

K této hypotéze se vztahují otázky 1 – 5 v dotazníku pro učitele.

Otázka č. 1

Znění otázky: S jakými stupni sluchových vad a kolik dětí s jednotlivými vadami máte ve Vaší třídě?

Komentář:

Tato otázka je pouze identifikační. Z odpovědí, které jsem dostala, jsem zjistila, že na speciálních školách pro sluchově postižené v Českých Budějovicích, kromě mateřské školy, je celkem 34 dětí nedoslýchavých a 43 dětí neslyšících.

Otázka č. 2

Znění otázky: Jaké rozdíly jsou v osnovách učiva u žáků nedoslýchavých a u žáků neslyšících?

Komentář:

Všichni respondenti odpověděli, že neslyšící žáci mají vlastní osnovy a nedoslýchaví žáci se vzdělávají podle osnov základní školy. Dále téměř většina respondentů uvedla, že největší rozdíly v osnovách jsou v rozsahu učiva a to převážně v předmětu český jazyk.

Tato otázka **potvrzuje** hypotézu č. 1, protože všichni respondenti potvrdili, že děti neslyšící mají jiné osnovy než děti nedoslýchavé.

Otázka č. 3

Znění otázky: Na kolik vyhovuje obsah učiva žákům nedoslýchavým?

Podotázka: Pokud obsah učiva nevyhovuje, uveďte prosím, v jakých konkrétních případech.

Komentář:

Tato otázka zjišťuje, nakolik vyhovuje obsah učiva žákům nedoslýchavým. Všichni respondenti v této otázce odpověděli, že obsah učiva žákům plně vyhovuje.

Vzhledem k tomu, že všichni respondenti v otázce uvedli, že obsah učiva žákům nedoslýchavým vyhovuje plně, nikdo na stanovenou podotázku již neodpovídal.

Tato otázka **potvrzuje** hypotézu č. 1, protože všichni respondenti se shodli na tom, že obsah učiva žákům nedoslýchavým plně vyhovuje a nikdo neuvedl konkrétní případy, v kterých by obsah učiva nedoslýchavým žákům nevyhovoval.

Otázka č. 4

Znění otázky: Na kolik vyhovuje obsah učiva žákům neslyšícím?

Podotázka: Pokud obsah učiva nevyhovuje, uveďte prosím, v jakých konkrétních případech.

Komentář:

Z tabulky vyplývá, že všichni respondenti odpověděli stejně, tudíž se všech sto procent respondentů domnívají, že obsah učiva žákům neslyšícím vyhovuje plně.

Vzhledem k tomu, že všichni respondenti v otázce uvedli, že obsah učiva žákům neslyšícím vyhovuje plně, nikdo na stanovenou podotázku již neodpovídal.

Tato otázka **potvrzuje** hypotézu č. 1, protože všichni respondenti se shodli na tom, že obsah učiva žákům nedoslýchavým plně vyhovuje a nikdo neuvedl konkrétní případy, v kterých by obsah učiva nedoslýchavým žákům nevyhovoval.

Otázka č. 5

Znění otázky: Jaké jsou rozdíly v chápání učiva u neslyšících žáků a u žáků nedoslýchavých?

Podotázka: Pokud jsou rozdíly velké nebo částečné, uveďte prosím, v jakých vyučovacích předmětech mají žáci největší potíže.

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Velké	1	7
Částečné	0	0
Nepatrné	14	93
Žádné	0	0
Celkem	15	100

Komentář:

Většina respondentů si myslí, že rozdíly v chápání učiva mezi žáky neslyšícími a nedoslýchavými jsou nepatrné. Několik respondentů z této většiny ale uvedlo, že záleží na inteligenci každého žáka. Pouze jeden respondent uvedl, že rozdíly jsou velké a objevují se především v předmětu český jazyk a vlastivěda, a to z toho důvodu, že v těchto předmětech je potřeba velkého množství pojmů a opory sluchu.

Tato otázka se jen částečně vztahuje k hypotéze č. 1, kde se domnívám, že žáci nedoslýchaví se vzdělávají podle jiných osnov než žáci neslyšící. Otázka hypotézu ani nevyvrací ani nepotvrzuje, pouze uvádí, že schopnost chápání učiva jednotlivých žáků je individuální a jednotlivé rozdíly nepatrné.

Hypotéza č. 2 (dále jen H2)

Domnívám se, že totální komunikace je nejvíce používanou formou komunikace sluchově postižených v rámci vzdělávacího procesu.

K této hypotéze se vztahují otázky 6 – 16 v dotazníku pro učitele.

Otázka č. 6

Znění otázky: Jaké způsoby komunikace užíváte ve vaší třídě při vzdělávacím procesu?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Totální komunikace	5	33
Bilingvální komunikace	0	0
Orální řeč	0	0
Jiné, uveďte jaké	10	66
Celkem	15	100

Komentář:

Pět dotazovaných respondentů uvedlo odpověď a), že ve své třídě používají totální komunikaci. Nadpoloviční většina respondentů uvedla jinou možnost devět respondentů, že vedle totální komunikace používají i bilingvální komunikaci a pouze v jednom případě respondent uvedl, že totální komunikaci ve výuce kombinuje s metodou orální řeči.

Tato otázka hypotézu č. 2 částečně **potvrzuje**, protože všichni respondenti uvedli, že při vyučování používají totální komunikaci, která je podporována ještě dalšími doplňujícími způsoby komunikace.

Otázka č. 7

Znění otázky: Nakolik tyto způsoby komunikace vyhovují dětem ve Vaší třídě?

Podotázka: Pokud jste odpověděli, že způsoby komunikace nevyhovují, uveďte prosím, v jakých konkrétních případech.

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Plně	15	100
Částečně	0	0
S většími nedostatky	0	0
Nevyhovuje	0	0
Celkem	15	100

Komentář:

Všichni respondenti označili odpověď a), která uvádí, že způsoby komunikace, které používají ve své třídě, jim samým i dětem plně vyhovují.

Na danou podotázku již žádný respondent neodpověděl, vzhledem k tomu, že všichni uvedli, že užívané způsoby komunikace dětem plně vyhovují.

Tato otázka **potvrzuje** hypotézu č. 2, protože všichni respondenti potvrdili, že systémy komunikace, které používají ve své třídě, což je totální komunikace, dětem plně vyhovují.

Otázka č. 8

Znění otázky: Jakým způsobem se dorozumívají žáci mezi sebou při vzdělávacím procesu?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Znaková řeč	7	47
Totální komunikace	2	13
Orální řeč	1	7
Jiný, uveďte jaký	5	33
Celkem	15	100

Komentář:

Z 15 respondentů uvedlo 7, že se žáci mezi sebou dorozumívají znakovou řečí. Pouze 2 z nich uvedli, že se děti dorozumívají totální komunikací a 1 respondent, že využívají orální řeč. Zbýlých 5 respondentů uvedlo, že děti mezi sebou užívají jiný způsob komunikace, a to znakovou řeč spolu s totální komunikací.

Z této otázky je patrné, že sluchově postižené děti se nejčastěji mezi sebou dorozumívají znakovou řečí. Totální komunikace je v tomto případě nejčastěji využívaná forma podpůrné komunikace k znakové řeči. Z toho vyplývá, že tato otázka hypotézu č. 2 **vyvrací**.

Otázka č. 9

Znění otázky: Jaký způsob komunikace doporučujete rodičům sluchově postižených dětí?

Podotázka: Na základě čeho žákům doporučujete Vámi vybraný způsob komunikace?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Znaková řeč	3	20
Totální komunikace	9	60
Orální řeč	3	20
Celkem	15	100

Komentář:

Více než polovina respondentů na tuto otázku odpověděla, že rodičům sluchově postižených dětí jako nejvhodnější formu komunikace doporučují totální komunikaci. Další doporučovanou formou jsou ve stejném poměru užití znaková řeč nebo orální komunikace.

Všichni respondenti se shodli na tom, že jimi uvedenou komunikaci doporučují rodičům na základě svých zkušeností a v závislosti přístupu rodičů ke svým dětem.

Tato otázka hypotézu č. 2 **potvrzuje**, protože většina respondentů doporučuje pro komunikaci rodičů a sluchově postižených dětí totální komunikaci.

Otázka č. 10

Znění otázky: Jaký druh komunikace se nejrychleji naučí žáci nedoslýchaví?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Znakový jazyk	11	73
Totální komunikace	1	7
Znakový jazyk + orální řeč	1	7
Orální řeč	0	0
Jiný, uveďte jaký	2	13
Celkem	15	100

Komentář:

Podle téměř všech respondentů se neslyšící žáci nejrychleji naučí znakový jazyk. V jednom případě respondent uvedl, že se neslyšící žáci nejrychleji naučí totální komunikaci a v také jednom případě uvedl respondent, že se děti naučí nejrychleji znakový jazyk spolu s orální řečí. Dva dotazovaní uvedli odpověď, že nedoslýchavé děti se nejrychleji naučí znakový jazyk a orální řeč zároveň.

Tato položka v dotazníku hypotézu č. 2 zcela **vyvrací**, protože podle většiny respondentů je totální komunikace pro děti nedoslýchavé jedna z nejhůře naučitelných metod výuky.

Otázka č. 11

Znění otázky: Jaký druh komunikace se nejrychleji naučí žáci neslyšící?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Znakový jazyk	2	13
Totální komunikace	1	7
Znakový jazyk + orální řeč	9	60
Orální řeč	3	20
Jiný, uveďte jaký	0	0
Celkem	15	100

Komentář:

Ze všech respondentů odpověděla nadpoloviční většina, že děti neslyšící se nejrychleji naučí znakový jazyk spolu s orální řečí. Pouze 2 dotazovaní uvedli, že děti neslyšící se nejrychleji naučí samostatně znakový jazyk, 3 respondenti orální řeč, pouze 1 uvedl totální komunikaci a nikdo z dotazovaných pedagogů neuvedl jinou možnost nejrychlejší výuky žáků neslyšících.

Tato otázka také hypotézu č. 2 zcela vyvrací, protože podle většiny respondentů je totální komunikace pro děti neslyšící téměř nejhůře naučitelná.

Otázka č. 12

Znění otázky: Jaký druh komunikace se nejsnáze naučí žáci nedoslýchaví?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Znakový jazyk	11	73
Totální komunikace	1	7
Znakový jazyk + orální řeč	1	7
Orální řeč	0	0
Jiný, uveďte jaký	2	13
Celkem	15	100

Komentář:

Na základě odpovědí je zřejmé, že téměř většina respondentů se domnívá, že děti nedoslýchavé se nejnáze naučí znakový jazyk. Pouze v jednom případě respondent uvedl, že se neslyšící žáci nejnáze naučí totální komunikaci. A pouze také v 1 případě uvedl respondent, že se děti naučí nejrychleji znakový jazyk spolu s orální řečí. Dva dotazovaní pedagogové uvedli odpověď, že nedoslýchavé děti se nejrychleji naučí znakový jazyk a orální řeč zároveň.

Tyto odpovědi korespondují s otázkou č. 10, kdy dotazovaní respondenti uvedli totéž, co v otázce č. 10. Všichni respondenti se domnívají, že ten druh komunikace, který se sluchově postižené děti naučí nejrychleji, se také naučí nejnáze.

Tato položka v dotazníku hypotézu č. 2 opět zcela **vyvrací**, protože podle většiny respondentů je totální komunikace pro děti nedoslýchavé jedna z nejhůře naučitelných metod.

Otázka č. 13

Znění otázky: Jaký druh komunikace se nejsnáze naučí žáci neslyšící?

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Znakový jazyk	2	13
Totální komunikace	1	7
Znakový jazyk + orální řeč	9	60
Orální řeč	3	20
Jiný, uveďte jaký	0	0
Celkem	15	100

Komentář:

Ze všech respondentů odpověděla nadpoloviční většina, že děti neslyšící se nejnáze naučí znakový jazyk spolu s orální řečí. Pouze 2 dotazovaní uvedli, že děti neslyšící se nejrychleji naučí samostatně znakový jazyk, 3 respondenti orální řeč, pouze 1 uvedl totální komunikaci a nikdo z dotazovaných pedagogů neuvedl jinou možnost nejrychlejší výuky žáků neslyšících.

Tyto odpovědi korespondují s otázkou č. 11, kdy dotazovaní respondenti uvedli totéž, co v otázce č. 11. Všichni respondenti se domnívají, že ten druh komunikace, který se děti neslyšící naučí nejrychleji, se také naučí nejnáze.

Tato otázka také hypotézu č. 2 zcela **vyvrací**, protože podle většiny respondentů je totální komunikace pro děti neslyšící jedna z nejhůře naučitelných metod.

Otázka č. 14

Znění otázky: Jaký druh komunikace dělá největší problémy žákům nedoslýchavým?

Komentář:

Na tuto otázku nadpoloviční většina respondentů odpověděla, že největší problémy způsobuje nedoslýchavým žákům orální řeč. Na druhém místě respondenti uváděli odezírání. Nikdo z dotazovaných neuvedl jinou možnost.

Tato otázka zjišťovala, jaký druh komunikace dělá sluchově postiženým dětem problémy. Protože na tuto otázku, pod jinou možností, žádný respondent neuvedl odpověď totální komunikace, domnívám se, že totální komunikace dětem nepůsobí žádné výrazné problémy, a proto je také častě užívanou formou komunikace. Z toho vyplývá, že tato otázka hypotézu č. 2 **potvrzuje**.

Otázka č. 15

Znění otázky: Jaký druh komunikace dělá největší problémy žákům neslyšícím?

Komentář:

Na tuto otázku nadpoloviční většina odpověděla, že největší problémy dělá žákům neslyšícím orální řeč. Dva respondenti uvedli odezírání. Nikdo z dotazovaných neuvedl jinou možnost.

Tato otázka zjišťovala, jaký druh komunikace dělá největší problém žákům neslyšícím, a protože žádný respondent neuvedl odpověď totální komunikace, domnívám se, že totální komunikace dětem nepůsobí žádné výrazné problémy, a proto je také častě užívanou formou komunikace. Z toho vyplývá, že tato otázka hypotézu č. 2 **potvrzuje**.

Otázka č. 16

Znění otázky: Spolupracujete s jinými zařízeními pro sluchově postižené děti?

Podotázka: Pokud ano, uveďte prosím, jakým způsobem spolupráce probíhá a v jakých činnostech.

Varianty odpovědí	Počet odpovědí	%
Ano	15	100
Ne	0	0
Celkem	15	100

Komentář:

Všichni respondenti shodně odpověděli, že jejich zařízení spolupracuje s jiným organizacemi. Na podotázku, která zjišťovala, jaká tato spolupráce je a v jakých činnostech, odpovědělo již pouze 12 respondentů, kteří ji uvedli jako dobrou, a to zejména v umělecké činnosti.

Tato otázka je pouze doplňující a k hypotéze č. 2 se zcela nevztahuje. Tato otázka tedy hypotézu č. 2 **nepotvrzuje ani nevyvrací**.

11 Pozorování

Vyučované předměty sluchově postižených dětí a dětí na základních školách jsou totožné, liší se zde jen počet dětí a individuální přístup k jednotlivým žákům.

Ve škole je realizován program totální komunikace, jehož cílem je využití všech dostupných prostředků k rozvoji sluchově postiženého dítěte, jako je znakový jazyk nebo rozvoj slovní zásoby.

Je zde také možnost četné mimoškolní činnosti, jako je keramický, sportovní, rybářský, dramatický, výtvarný a taneční kroužek. Podle zájmů dětí se počet a zaměření kroužků může každým rokem měnit.

Poskytované služby

V současnosti škola sdružuje tyto součásti: mateřská škola, přípravný stupeň, pomocná škola, základní a speciální škola pro nedoslýchavé a pro neslyšící, praktická škola jednoletá, praktická škola dvouletá, odborné učiliště se zaměřením na sklenářské práce, školní družinu, internát, speciálně pedagogické centrum.

Pozorování dětí

Sluchově postižené děti je třeba individuálně rozlišovat. Každé má své specifické chování a prožívání. Speciální školy poskytují péči především dětem se všemi druhy a stupni sluchového postižení, ale i dětem s mentálním postižením.

Děti s lehkým stupněm mentálního postižení, kterých bylo v zařízení nejméně, neměli žádný výrazný problém v komunikaci se svým okolím. Tyto děti neměly žádné výrazné problémy s výukou.

Nedoslýchavé děti také neměly závažnější problémy s komunikací, ani s vyjadřováním svých potřeb nebo pocitů. Tyto děti byly velice přátelské, většinou navazovaly rozhovor jako první. Komunikovaly především orální řečí, kterou doplňovaly o znakový jazyk.

Všechny děti v těchto třídách chtějí upoutat pozornost právě na sebe a jsou rády za každý zájem o ně. Mají radost z každého nového přichozícího člověka a snaží se ho něčím zaujmout.

12 Interpretace výsledků výzkumu

Hypotéza č. 1

Domnívám se, že se děti nedoslýchavé se vzdělávají podle rozličných učebních osnov než děti neslyšící.

Z výzkumu prováděného na Speciálních školách v Českých Budějovicích jsem dospěla k následujícím závěrům.

Neslyšící žáci se vzdělávají podle vlastních osnov a nedoslýchaví žáci se vzdělávají podle osnov základní nebo zvláštní školy. Největší rozdíly v osnovách učiva žáků neslyšících a nedoslýchavých jsou v rozsahu učiva, a to především v předmětu český jazyk. Obsah učiva plně vyhovuje jak dětem nedoslýchavým, tak dětem neslyšícím.

Rozdíly v chápání učiva mezi nedoslýchavými a neslyšícími žáky jsou nepatrné, což je dáno individualitou každého žáka. Záleží samozřejmě také na inteligenci každého žáka. Nedoslýchavým dětem dělají největší problémy předměty, které obsahují velké množství pojmů. Neslyšícím dětem dělají největší problémy předměty, kde potřebují větší oporu v sluchu, a proto mají pomalejší tempo osvojování učiva.

Hypotéza č. 2

Domnívám se, že totální komunikace je nejvíce používanou formou komunikace sluchově postižených v rámci vzdělávacího procesu.

Všichni dotazovaní pedagogové uvedli, že nejvíce používanou formou komunikace, kterou používají ve své třídě při vzdělávacím procesu je totální komunikace. Dále deset z nich vedle totální komunikace ještě používá doplňující formy bilingvní komunikace a totální řeči. Totální komunikace využívá všech známých forem komunikace sluchově postižených, např. orální řeč, znakový jazyk, daktylotika, prstová abeceda, odezírání atd. Tato komunikace je

nejpraktičtější, protože každé dítě nějaký způsob komunikace zvládá lépe než ostatní, a tak se učitel domluví s každým žákem podle jeho potřeb. Všem žáků plně vyhovují způsoby komunikace, které využívají učitelé ve své třídě. Totální komunikaci také pedagogové doporučují rodičům sluchově postižených dětí jako nejlepší způsob dorozumění se s dítětem.

Žáci se mezi sebou při vzdělávacím procesu dorozumívají buď znakovým jazykem, orální řečí nebo oběma současně. Znakovou řeč se naučí jak dítě nedoslýchavé, tak dítě neslyšící. Nedoslýchavé děti využívají zbytky sluchu, a proto komunikují i orální řečí. Z osobního kontaktu jsem zjistila, že pedagogové hodně dbají na to, aby děti pokud možno co nejvíce využívaly orální způsob řeči.

Neslyšící děti se nejrychleji a nejsnáze naučí znakový jazyk, protože to je jejich mateřský jazyk. Děti nedoslýchavé se nejsnáze a nejrychleji naučí znakový jazyk, částečně orální řeč nebo oboje současně. U dětí nedoslýchavých záleží na stupni sluchové vady a na způsobu komunikace v rodině. Největší problémy dělá dětem neslyšícím orální řeč, v důsledku nemožnosti sluchové kontroly. Dětem nedoslýchavým dělají největší problémy buď orální řeč, nebo odezírání.

13 Verifikace hypotéz

Hypotéza č. 1

Domnívám se, že se děti nedoslýchavé se vzdělávají podle rozličných učebních osnov než děti neslyšící.

K této hypotéze se vztahují otázky č. 1 – 5 v dotazníku pro učitele.

Číslo otázky	Potvrzuje/nepotvrzuje H1
1	0
2	+
3	+
4	+
5	+

Legenda:

0 označuje položku, která není zohledňována

+ označuje potvrzení položky v dané dotazníkové položce

– označuje nepotvrzení hypotézy v dané dotazníkové položce

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že hypotéza č. 1 byla zcela potvrzena, což znamená, že se žáci nedoslýchaví vzdělávají podle jiných osnov než žáci neslyšící. Tyto osnovy žákům plně vyhovují.

Hypotéza č. 2

Domnívám se, že totální komunikace je nejvíce používanou formou komunikace sluchově postižených v rámci vzdělávacího procesu.

K této hypotéze se vztahují otázky č. 6 – 16 z dotazníku pro učitele.

Číslo otázky	Potvrzuje/nepotvrzuje H2
6	+
7	+
8	-
9	+
10	-
11	-
12	-
13	-
14	+
15	+
16	0

Legenda:

0 označuje položku, která není zohledňována

+ označuje potvrzení položky v dané dotazníkové položce

- označuje nepotvrzení hypotézy v dané dotazníkové položce

Pět položek dotazníku hypotézu potvrzuje, pět položek ji vyvrací a jedna položka ji nevyvrací ani nepotvrzuje. **Ze získaných dat lze stanovit závěr, že hypotéza č. 2 není potvrzena, ale není ani přímo vyvrácena.** Z toho vyplývá, že totální komunikace je stejně užívanou metodou komunikace sluchově postižených v rámci vzdělávacího procesu jako jiné komunikační metody.

Závěr

Každý člověk, obzvláště rodič, ví, že výchova dětí v dnešním světě a v dnešní době s sebou přináší velice náročné a často beznadějně chvíle. Nastane-li situace, kdy se do rodiny narodí jakkoli postižené dítě, tato beznaděj se tím jen násobí.

V rámci této absolventské práce jsem měla možnost nahlédnout od světa sluchově postižených dětí a způsobu trávení jejich času v rámci vzdělávacího procesu. Na základě pozorování si myslím, že v rámci denních aktivit si děti se sluchovým postižením své handicapy nijak extrémně nepřipouštějí a snaží se svůj čas trávit všemi možnými způsoby, které jsou pro ně samotné příjemné.

Cílem této práce bylo zjistit, jak tyto děti komunikují při vyučování mezi sebou a s učiteli, a podle jakých osnov se děti neslyšící a nedoslýchavé vyučují. Na základě stanovené hypotézy č. 1 se mi potvrdilo, že se skutečně děti nedoslýchavé a děti neslyšící vzdělávají podle rozlišných učebních osnov, jak jsem předpokládala.

Hypotéza č. 2, kde jsem se domnívala, že totální komunikace je nejčastěji používanou formou komunikace sluchově postižených v rámci vzdělávacího procesu, se mi nepotvrdila, ale ani nevyvrátila. Na základě výsledků výzkumu jsem dospěla k výsledku, že tato metoda komunikace je stejně využívaná jako jiné metody, které pomáhají dětem v rámci vzdělávacího procesu.

V rámci svého výzkumu jsem také měla možnost pozorovat speciální pedagogy během jejich práce se sluchově postiženými dětmi. Ověřila jsem si, že tato práce je velice náročná, ale také velmi smysluplná, pokud ji provádí člověk vzdělaný ve svém oboru a pro tuto činnost motivovaný láskou k druhým. Tato práce nevyžaduje pouze teoretické znalosti a praktické dovednosti, nýbrž také vysokou dávku nasazení a trpělivosti, bez které by speciální pedagog zcela jistě nemohl tuto práci vykonávat.

Vypracování této absolventské práce mi pomohlo k otevření dveří do světa ticha, který by mi byl bez této možnosti utajen.

Věřím, že tato práce pomůže také dalším studentům, kteří by si chtěli přiblížit komunikační metody neslyšících a život spojený s tímto postižením.

Seznam odborné literatury:

Bulová, A. *Komunikace sluchově postižených*. In Vítková M a kol. Integrativní speciální pedagogika. [Sborník]. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-51-6.

Bulová, A. *Uvedení do surdopedie*. In Pipeková J. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. [Sborník]. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.

Freeman R. D., Carbin C. F., Boese R. J. *Tvé dítě neslyší? Průvodce pro všechny, kteří pečují o neslyšící děti*. Austin: Pro-ed, 1981. ISBN 80-8546-775-5.

Janotová N. *Odezírání u sluchově postižených*. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-7216-82-6.

Hrubý J., Pícka J., Sedlák S., *Technická příručka pro sluchově postižené*. Praha: Horizont, 1987. ISBN 40-072-87.

Krahulcová-Žatková, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-239-7.

Pulda, M. *Surdopedie*. Olomouc: Univerzita palackého, pedagogická fakulta, 1992. ISBN 80-7067-190-4.

Pulda, M., Lejska, M. *Jak žít se sluchovou vadou*. Brno: IDVPZ, 1996. ISBN 80-7013-226-4.

Strnadová, V. *Hádej, co říkám aneb odezírání je nejisté umění*. Gong 1998. ISBN 80-903035-0-1.

Strnadová, V. *Úvod do surdopedie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-564-8.

Šedivá, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima, spol. s r. o. 2006, s. 6. ISBN 80-7216-232-2.

Vašek, Š. *Špeciálno pedagogická diagnostika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. ISBN 80-08-02056-3.

Elektronické zdroje:

Implantát [on-line], 2003. Dostupné na Internetu:
<<http://www.kochlear.unas.cz/html/implant.html>>[cit. 2009-15-04].

Žadatel, [on-line], 2003. Dostupné na internetu:
<<http://www.kochlear.unas.cz/html/zadatel.html>>[cit. 2009-15-04].

Surdopedie [online]. poslední aktualizace 13. 2. 2007, [cit. 15. března 2009].
Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Surdopedie>>.

Co je totální komunikace? [on-line]. Dostupné na Internetu:
<<http://www.gjk.cz/~xkrop01/znakovfka/komunikace.htm>>[cit. 2009-02-05].

LANGER, J. Praktické aspekty integrace sluchově postižených dětí. Ústav speciálně pedagogických studií. Posl. aktualizace 27.5.2009 [cit. 2009-15-1904].
Dostupné na internetu: <<http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/langer/>>

ECONNECT [on-line], Praha, 2002. Posl. aktualizace 15.5.2002
[cit. 2009-15-05]. Dostupné na Internetu:
<<http://www.zpravodajstvi.ecn.cz/?x=90104>>

Abstrakt

TRMALOVÁ, H. *Komunikace sluchově postižených v rámci vzdělávacího procesu*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. T. Veber.

Klíčové pojmy: sluchové postižení, komplexní péče, sluchová protetika, rehabilitace, možnosti komunikace, vzdělávání

Tato práce se zaměřuje na komunikaci sluchově postižených dětí v rámci vzdělávacího procesu. Jsou zde popsány rozličné aspekty tohoto postižení jako např. fyzické odlišnosti, zdravotní, emocionální a sociální vývoj. Pro tento úkol jsem využila odbornou literaturu, jejíž výčet naleznete v seznamu odborné literatury.

Tato práce je rozdělena do dvou částí. První, teoretická část, popisuje druhy, diagnózu, zdravotní pomůcky, způsoby komunikace a vzdělávání sluchově postižených lidí.

Druhá, praktická část, byla zpracována na základě výzkumu ve speciální škole, kde byl učitelům podán dotazník. Cílem průzkumu bylo zjistit nejčastější formu komunikace dětí se sluchovým postižením a způsob jakým se tyto děti učí.

Bylo zjištěno, že nejvíce užívanou formou komunikace je takzvaná totální komunikace. Tento způsob zahrnuje všechny možné známé způsoby komunikace lidí se sluchovým postižením. Díky tomu se každé dítě může učit skrze metodu, kterou zvládá nejlépe. Dalším získaným poznatkem bylo, že děti s vadami sluchu se učí na základě osnov základních škol a hluché děti mají své vlastní vyučovací osnovy.

Přítomnost sluchově postižených lidí ve společnosti nastavuje zrcadlo hodnot té části populace, která nemá s obtížností života s postižením vlastní zkušenost.

Musím přiznat, že práce na tomto projektu mne ovlivnila i z osobního hlediska a posunula můj názor na tyto děti. Měla jsem štěstí být svědkem toho, jak se tyto děti dokážou radovat ze života v naší společnosti.

Abstract

Communication of auditory disabled children within the educational process

Key words: hearing impairment, complete care, hearing aid, rehabilitation, communication, education

This project focuses on the communication of auditory disabled children within the educational process. In this work were also discussed different characteristics of this handicap such as physical features, health, emotional and social development of these children.

This project is divided into two sections. The first part is theoretical and describes the kinds, levels, diagnostics, compensatory tools, ways of communication and education of auditory disabled people.

The practical part was being done in form of questionnaire and a research at special schools. The questionnaire was given to the teachers who teach there. The goal of the research was to find out what the most used way of communication of auditory disabled children is and how those children learn.

It was found out in the research that the most used form of communication is so-called „total communication“. The total communication uses all of the possible known ways of communication of auditory disabled people. Thanks to that, each child can learn by the method he/she manages the best. What else was found out through the research was, that hearing impairment children learn by the curriculum of elementary or special school and deaf children have their own curriculum. Children with hearing impairment have the biggest problems with the subjects in which they have to cope with lots of concepts and deaf kids have the most amount of troubles in subjects, in which they would need their ears, so they have slower quickness of learning.

I have witnessed these children being a highlight of its happiness and that made me realize the importance of having sufficient information. It is always easy to dismiss and judge without knowledge. But understanding a problem might bring a miracle. It can open our eyes and more importantly even our hearts.

Dotazník

Vážení respondenti,

jsem studentkou třetího ročníku Jihočeské univerzity a ke své bakalářské práci provádím výzkum pomocí dotazníku. Prosím Vás proto touto cestou o vyplnění všech otázek tohoto dotazníku. V každé otázce, prosím, zvolte pouze 1 možnost, pokud není uvedeno jinak. Dotazník je zcela anonymní a slouží výhradně ke zpracování mé závěrečné práce. Děkuji za ochotu a čas, který mi věnujete.

Hana Trmalová, JČU

Otázka č. 1

S jakými stupni sluchových vad a kolik dětí s jednotlivými vadami máte ve Vaší třídě?

Otázka č. 2

Jaké rozdíly jsou v osnovách učiva u žáků nedoslýchavých a u žáků neslyšících, pokud nějaké existují?

a) U nedoslýchavých _____

b) u neslyšících _____

c) žádné nejsou

Otázka č. 3

Nakolik vyhovuje obsah učiva žákům nedoslýchavým?

- a) plně
- b) částečně
- c) s většími nedostatky
- d) nevyhovuje

Pokud obsah učiva nevyhovuje, uveďte prosím, v jakých konkrétních případech.

Otázka č. 4

Na kolik vyhovuje obsah učiva žákům neslyšícím?

- a) plně
- b) částečně
- c) s většími nedostatky
- d) nevyhovuje

Pokud obsah učiva nevyhovuje, uveďte prosím, v jakých konkrétních případech.

Otázka č. 5

Jaké jsou rozdíly v chápání učiva u neslyšících žáků a u žáků nedoslýchavých?

- a) velké
- b) částečné
- c) nepatrné
- d) žádné

Pokud jsou rozdíly velké nebo částečné, uveďte prosím, v jakých vyučovacích předmětech mají žáci největší potíže.

Otázka č. 6

Jaké způsoby komunikace užíváte ve vaší třídě při vzdělávacím procesu?

- a) totální komunikace
- b) bilingvální komunikace
- c) orální řeč
- d) jiné, uveďte jaké _____

Otázka č. 7

Na kolik tyto způsoby komunikace vyhovují dětem ve Vaší třídě?

- a) plně
- b) částečně
- c) s většími nedostatky
- d) nevyhovuje

Pokud jste odpověděli, že způsoby komunikace nevyhovují, uveďte prosím, v jakých konkrétních případech.

Otázka č. 8

Jakým způsobem se dorozumívají žáci mezi sebou při vzdělávacím procesu?

- a) znaková řeč
- b) totální komunikace
- c) orální řeč
- d) jiný, uveďte jaký _____

Otázka č. 9

Jaký způsob komunikace doporučujete rodičům sluchově postižených dětí?

- a) znaková řeč
- b) totální komunikace
- c) orální řeč

Na základě čeho žákům doporučujete Vámi vybraný způsob komunikace?

Otázka č. 10

Jaký druh komunikace se nejrychleji naučí žáci nedoslýchavý?

- a) znakový jazyk
- b) totální komunikace
- c) znakový jazyk + orální řeč
- d) orální řeč
- e) jiný, uveďte jaký _____

Otázka č. 11

Jaký druh komunikace se nejrychleji naučí žáci neslyšící?

- a) znakový jazyk
- b) totální komunikace
- c) znakový jazyk + orální řeč
- d) orální řeč
- e) jiný, uveďte jaký _____

Otázka č. 12

Jaký druh komunikace se nejsnáze naučí žáci nedoslýchaví?

- a) znakový jazyk
- b) totální komunikace
- c) znakový jazyk + orální řeč
- d) orální řeč
- e) jiný, uveďte jaký _____

Otázka č. 13

Jaký druh komunikace se nejsnáze naučí žáci neslyšící?

- a) znakový jazyk
- b) totální komunikace
- c) znakový jazyk + orální řeč
- d) orální řeč
- e) jiný, uveďte jaký _____

Otázka č. 14

Jaký druh komunikace dělá největší problémy žákům nedoslýchavým?

- a) orální řeč
- b) odezírání
- c) jiný, uveďte jaký _____

Otázka č. 15

Jaký druh komunikace dělá největší problémy žákům neslyšícím?

- a) orální řeč
- b) odezírání
- c) jiný, uveďte jaký _____

Otázka č. 16

Spolupracujete s jinými zařízeními pro sluchově postižené děti?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, uveďte prosím, jakým způsobem spolupráce probíhá a v jakých činnostech.
